

SINDI IVANKOVIĆ, VUKAŠIN VUKMIROVIĆ, ANDRIJA POPOVIĆ

Filozofski fakultet u Novom Sadu
sindimarija@hotmail.com
vukasinvukmirovic@gmail.com
andrijapopovic91@gmail.com

PERIKLE I ATINSKA DEMOKRATIJA

SAŽETAK

Peti vek pre nove ere bio je veoma turbulentan u istoriji Antičke Grčke. Odigrala su se dva velika rata – Grčko persijski i Peloponeski – i na krilima ovih ratnih dešavanja došlo je do uspona i pada Atine. Za uspon Atine bio je zaslužan državnik Perikle. U ovom radu biće analizirana Periklova politika. Posebno će mo se osvrnuti na razvoj atinske demokratije i kakav je uticaj sam Perikle izvršio na nju, i na koji način je dostigla svoje cvetanje do najvećih visina. Pored toga, koristićemo izvore Plutarha i Aristotela, da bi dali jasniji prikaz političke pozicije.

Ključne reči: Atina, Perikle, Tukidid, Plutarh, Aristotel, demokratija.

Uvod

U ovom radu je opisana ličnost Perikla i način njegovog političkog izražaja. Perikle je prikazan kao državnik koji je radio na uspostavljanju demokratskog uređenja kroz kolektivni identitet u Atini. Kako je demokratija u Heladi uspostavljena duži vremenski period, koji je pratio događaje pada tiranide Pejsistratida i ratova sa Persijom, tako je Atina postala, prva u istoriji čovečanstva, mesto gde je načelo „slobode” dobilo svoj najviši ideal.

Izvori korišćeni da bi se približnije opisala ličnost državnika su Plutarhovi *Atinski državnici*. Grčki pisac Plutarh, rodom iz Heroneje u Beotiji, rodio se 46. godine naše ere za vreme cara Klaudija. Značaj Plutarhovog izvora ogleda se u njegovom gledištu kao političko-istorijskog biografa, koje nije gledište istoriografskog ispitivača. On kao političko-istorijski biograf teži da prikaže punu sliku ličnosti radi uticaja na moralno vaspitanje svojih čitalaca. Njega ne zanima toliko državnik, koliko sam čovek – filantropija. Pored Plutarha, drugi izvor jeste Tukidid, koji je napisao *Istoriju Peloponeskog rata*. Značaj korišćenja njegovog dela je u tome što je on bio najveći istoričar u starini, a njegovo delo najznačajniji izvor za istraživani period. Tukididov opis demokratskog uređenja, kojeg daje preko Periklovih beseda, možemo uzeti kao verodostojan, zbog njegovog oštrog, naučno-kritičkog duha i ljubavi prema istini. Korišćenje Aristotelove *Politike* kao trećeg izvora, bilo je u cilju sprovođenja boljeg i jasnijeg pogleda i shvatanja demokratskog uređenja.

Literatura korišćena u radu je najpre knjiga Ivana Jordovića, *Stari Grci – Portret jednog naroda*, jer daje jasan prikaz političke misli državnika Perikla. Knjiga sadrži dragocene i veoma jasne, precizne podatke koji su neophodni za suštinsko i realno shvatanje antičke istorije. Druga knjiga je *Istorija Helenske književnosti* Miloša N. Đurića koja je bila i ostala neprikosnoveno delo istorije starog veka, iz koga se crpe informacije koje čine temelj svake teme koja se obrađuje. Pored toga, korišćenja i *The Oxford Classical Dictionary* koji pruža podatke za bolje razumevanje ličnosti Perikla, dok knjiga Edith Foster, *Thucydides, Pericles, and Periclean Imperialism* pruža detaljnije informacije o odnosu Tukidida i Perikla.

Demokratija

Ideja demokratije, ostavila je neizbrisivi trag u istoriji svetske civilizacije. Bio je to doprinos Helena budućim generacijama, tj. ostavština evropskom tlu. Pojam demokratija (*demokratia*) jeste helenskog porekla. I ovaj pojam je nastao kao složenica dve reči: narod (*démos*) i moć (*krátos*), zbog čega se prevodi kao vladavina naroda, tj. moć se nalazi u rukama naroda (Jordović, 2011, p. 297). Ono što sa sigurnošću možemo reći je da je vreme nastanka antičke demokratije prva polovina petog veka, odnosno između 477. i 450. godine p. n. e. Ono što je važno za Helene je činjenica da je demokratija bila nešto sasvim novo i nepoznato kao ideja. Njen uspon i razvoj kao reforme tekao je skoro pedeset godina, što je praćeno brojnim unutrašnjim i spoljnim promenama (Jordović, 2011, p. 298). Kada govorimo o demokratiji i Helenima, treba imati u vidu da se ovo političko uređenje prvobitno rodilo u Atini. Isto tako, razmatranjem ovog polisa, koji je najbolji primer demokratije upoznajemo atinsku istoriju. Aristotel, u svom delu *Politika* govori o demokratskom uređenju u kojem se uređenje države „demokratija” naziva polisom. A gledajući širu sliku, politička misao Grčke nije izrodila nijedno sveobuhvatno delo koje bi poslužilo kao dokaz demokratske političke teorije. Po svemu gledajući, nijedan takav spis nije sačuvan. Jedino kod slavnog istoričara Tukidida nailazimo na jedan od najranijih i najboljih prikaza demokratije. Odnosno kako su demokrate (*demotikoi*) same sebe videle:

„A naša vladavina se zove demokratija, pošto upravljanje državom nije u rukama malog broja nego većine. Svi ljudi su što se tiče javnog života, jednaki pred zakonom u pogledu svojih privatnih parnica. Međutim, svako uživa poštovanje prema zasluži i svako će se birati u javne službe više zbog svoje čestitosti nego stoga što pripada određenom društvenom sloju. I niko se zbog ovog siromaštva i neznatnog porekla ne sprečava da učini nešto korisno za državu, ukoliko to može. Ali ne samo da smo tolerantni u javnom životu, nego smo takvi i u pogledu sumnjičavosti u našim međusobnim odnosima u svakodnevnom životu; jer, mi se ne ljutimo na svog bližnjega ako nešto učini iz svog ličnog zadovoljstva i ne gledamo ga zbog toga popreko, što, doduše, nikom ne škodi, ali nije prijatno za oko. Međutim, dok u našim privatnim odnosima nema nikakve prisile, u javnom životu najčešće ne kršimo utvrđeni poredak – iz nekog strahopoštovanja i poslušnosti prema vlastima i zakonima; a najviše prema onim zakonima koji su doneseni na korist

ugnjetenima, kao i onim zakonima, koji, iako nepisani, ipak onome ko ih krši donose sveopštu osudu.” (Tukidid, 1998, II 37).

Isto tako stanovište demokratske „ideje jednakosti” (*isótes* odnosno *ison* – jednak (Jordović, 2011, p. 301)) uočavamo kod Periklovog odnosa prema političkom uređenju. To se odražava iliti ostvaruje kroz dnevnicu, tj. dijete. Jer bez toga vladavina naroda ne bi bila održiva u političkom životu. Iako se ideal jednakosti može videti kod antidemokratske kritike. Ovde govorimo o dubinama promene koja se odigrava u tome što političari svoju podršku narodu ispoljavaju tako što se odriču aristokratskog načina života. Života koji se ogledao u raskoši, bogatom stilu življenja, prijateljstava itd, nasuprot novom načinu života. Prikaz novog stila privatnog života od trenutka stupanja na vlast novog političkog pravca, vidimo kod Perikla. Državnika koji je svoj društveni život sveo na minimum. Kako kaže Plutarh, išao je jednim te istim putem na trg, nije išao na veselja i ručkove sa prijateljima, a u skupštini se „kao salaminska lađa nudio za najvažnije poslove” (Plutarh, 1950, p. 127). Premda se politička misao Perikla ogleda u spoju određenog društvenog života, kako kaže Tukidid: „Kod nekih ljudi naći ćete podjednako staranja i za privatni i za javni život, ali ima i onih drugih, koji, iako sasvim posvećeni svojim privatnim poslovima, ipak su upućeni i u oblast državnog života. Jedino mi, Atinjani, one koje ne uzimaju učešća u javnim poslovima ne nazivamo neaktivnim, nego beskorisnim građanima” (Tukidid, 1998, II 40), koja čini inovativnu demokratsku ideju.

Periklova mladost

Kada govorimo o Periklu i demokratskom uređenju, važno je istaći delove njegove biografije. Državnik Perikle, smatra se jednom od najvažnijih ličnosti koje su obeležile istoriju demokratske Atine. Po majci Agaristi¹ pripadao je Alkmeonidima², dok je otac bio Ksantip³, koji je

¹ Agarista je bila sinovica Klistena, koji je oborio smelo tiranidu, prognao Pejsistratide, postavio zakone i doneo ustav koji je svojom mudrom umerenošću unapređivao opštu slogu i blagostanje u državi (Plutarh, 1950, p. 123).

² Porodica koja se svojom umešanošću u neke od presudnih trenutaka 7. i 6. veka (Kilon, Pejsistratidi, Klejsten) zauvek utisnula u istoriju Atine. Za Alkmeonide je vezan Kilonov zločin koji im je preko dva veka visio kao Damoklov mač nad glavom, a posle Maratona su neosnovano optuživani i za medizam (Jordović, 2011, p. 279).

³ Periklov otac Ksantip je kao suparnik Miltijada Mlađeg i Temistokla, i jedan od

spadao među najuticajnije političare svoga doba. Ono što je obeležilo rano detinstvo Perikla, rođenog pre 490. godine pre nove ere, jeste progonstvo i rat. Kada govorimo od samog početka životnog doba jednog velikog državnika, interesantno je pomenuti način rođenja Perikla koji se kasnije protezao kroz umetnički izražaj. Detaljan opis, kako je Agarista u snu sanjala da je rodila lava, da bi potom kroz par dana rodila dete kome je ime dala Perikle i usku povezanost njegovim likovnim predstavama, dao je Plutarh⁴. U knjizi *Atinski državnik*, Plutarh navodi reči komediografa Kratina kako kaže u svojim *Hironima* sledeće:

„Karon stari Svađu obljubi te rodi s njom
najvećeg silnika, kog zovu bogovi
glavetina” (Plutarh, 1950, p. 123)

U samom Periklovom obrazovanju, treba istaći njegove učitelje (Damon⁵ – sofista⁶ prvog reda, Zenona iz Eleje⁷ i Anaksagore iz Klazomene⁸). Važnost pominjanja učitelja, mogla bi da se ogleda u oblikovanju psihološke ličnosti i razvijanja političkih stavova koji će uticati na stvaranje i vladanje budućeg državnika. Učenje Anaksagore ostavilo je ključni pečat u oblikovanju Periklove političke ličnosti. Najbolji opis razvoja učenja mladog čoveka kroz godine razvoja budućeg državnika, srećemo kod Plutarha koji govori da je budući političar bio zadivljen znanjima i poznavanju meteorologije, tj. nadzemaljskih stvari, načinom pripovedanja o nebeskim telima u kosmosu svog učitelja. Zahvaljujući njemu, u Periklu se usadio ponos i mišljenje koje je bilo jače od obične demagogije, imalo je zvuk uzvišenog načina besede. Njegov karakter dostizao je visine, koje su se ogledale u aposlutno mirnom stanju bića.

tvoraca pobeđe kod Mikale, spadao je među najuticajnije atinske političare svog doba. Ksantip je 485/484. godine postao žrtva ostrakizma da bi pred Kserksovu invaziju bio pomilovan (Jordović, 2011, p. 279).

⁴ Ali atički pesnici nazivahu ga „shinofekal“, tj. morski luk, jer morski luk zove se ponekad i „shinos“ (Plutarh, 1950, p. 123).

⁵ Održavao je prisne prijateljske odnose s Periklom, pa je u državničkoj veštini bio za njega ono što je za rvača mazalac i obučavalac. Ali se uskoro primetilo da je Damonu lira bila samo izgovor. Uzimajući ga za čoveka koji se bavi velikim planovima i odobrava tiranidu, prognaše ga na deset godina (Plutarh, 1950, p. 124).

⁶ Sofisti – prvi mudraci su sami sebe tako nazivali, javni prosvetitelji i učitelji.

⁷ Zenon iz Eleje – bavio se proučavanjem prirode

⁸ Anaksagora iz Klazomene, kome su njegovi savremenici dali nadimak „Um“. Razlog zašto je dobio to ime mogu biti dva, ili su se divili njegovoj velikoj i neobičnoj oštroumnosti u objašnjavanju prirode, ili zato što je on prvi koji je postavio načelo kosmičkog poretka jeste um (Plutarh, 1950, p. 124).

Takav primer vidimo, kroz opis njegove ličnosti. Perikle je opisan kao čovek ozbiljnog lica, umerenog hoda i dostojanstvenog položaja tela, čija mirna modulacija glasa prilikom beseđenja nikada nije remećena.⁹

Građenje Periklove političke karijere

U mlađem periodu života Perikle se klonio političkog života. Slobodno možemo reći da se čuvao naroda zbog straha koji ga je pratio od ostrakizma. Strah koji je osećao ga je terao u hrabro srljanje u opasnost tokom ratnih dejstava. Iako je poticao iz bogate i uticajne kuće, sa mnogo uglednih prijatelja, Perikle se upušta u državne poslove u trenutku Temistokleovog progonstva, nerazjašnjenog Efijaltovog ubistva (Jordović, 2011, p. 280) i Kimonovog boravka van Helade. Razlog usmeravanja njegove pažnje i odabira partije siromašne većine, kako kaže Plutarh „suprotno svojoj prirodnoj sklonosti koja nimalo nije bila demokratska”, (Plutarh, 1950, p. 126) možemo naći u sukobu sa Kimonom¹⁰. Prema Plutarhu, pridružio se narodnim masama zarad odbrane vlastitih i političkih interesa. Samo sofističko obrazovanje usmerilo ga je i izvršilo uticaj na političko opredeljenje. On je zahvaljujući svom obrazovanju, zaokružio svoju vladavinu političkim utvrđivanjem atinske moći i razvojem kulturne obrazovanosti. Primer te tvrdnje vidimo kod Tukidida koji za Atinu kaže: „Obrazovalište cele Helade” (Tukidid, 1998, II 41), dok je Herodot izneo tvrdnju da je ceo duhovni razvoj i državni prosperitet pripisan atinskom demokratskom poretku. Temelj političkog prosperiteta kod Perikla možemo uočiti još i izdavanjem naredbe o građenju velepnih građevina. Kao dokaz stoji podatak da je Perikle podučavao atinski narod da ne trebaju osećati krivicu i da ne duguju saveznicima nikakvu ispostavu računa za trošenje zajedničkog novca svih Helena. Pored takvog političko-psihološkog poteza, usledio je još jedan korak – davanje novčane nadoknade (*misthós*) za sva zanimanja, veštine i sposobnosti naroda. Koliki je psihološki uticaj na atinski narod imao sam potez državnika, vidi se u Periklovoj

⁹ Jednom na trgu nekakav bezobrazan i neotesan čovek ceo dan je psovao i grdio, on je to ćutke podnosio i pritom čak svršavao nekakav hitan posao. Uveče se spokojno vraćao kući, a onaj ga čovek pratio, vičući za njim neprestano svakojake pogrde... A kad je hteo da uđe u kuću – bio je već mrak, – naredi jednom sluzi da uzme buktinju i da toga čoveka odvede i isprati kući (Plutarh, 1950, p. 125).

¹⁰ Kimon – vatreni aristokrata, koji je uživao poštovanje kod bogatog sveta.

odbrani od napada na njega. Prilikom javnog prozivanja Tukidida iz Alopeke¹¹ i ostalih besednika njegove stranke, povodom optužbe da Perikle troši novac nemilice i upropaštava državne prihode, usledilo je pitanje i odgovor Perikla narodu. Kada je narod izjavio da je mnogo novca potrošeno, državnik reče: „Neka, dakle, ti izdaci ne budu vaši, nego moji; i ja ću na svim tim građevinama urezati samo svoje ime” (Plutarh, 1950, p. 136). Odmah posle te izgovorene rečenice narod se povukao i izjavio da može da troši koliko želi. Gledano sa psihološkog aspekta, možemo slobodno da izvedemo tezu da je izvršen oblik prećutne manipulacije, stavljanjem naroda u prividno nepovoljan položaj tako što će mu oduzeti ono što mu po prirodi stvari pripada, dok istorijski aspekt pokazuje da je razumevanje naroda, i uzročno posledično Periklovo delovanje bilo u cilju stvaranja najbolje moguće vladavine i moćne, srećne i velelepne Atine.¹² Na taj način uklanjajući svoje protivnike, rešio se političkog razdora koji je potresao Atinu, uzeo je stvar u svoje ruke i sve što je Atinjanima pripadalo (prihodi, vojska, ostrva itd). Nakon toga, Perikle više nije bio isti čovek, žice na svom instrumentu je zategao i dobio nadimak „Olimpljanin”. Mišljenja su bila podeljena povodom imena:

1. Neki su mislili da su razlog velelepne građevine koje je ostavio iza sebe, kojima je Atinu ulepšao i udahnuo joj večnu lepotu.
2. Drugi su mislili da je razlog njegova sposobnost kojom se pokazao kao državnik i vojskovođa. Kako kaže Platon, psihagogija (tj. vođenje duše), umeće da narod pohvali i ohrabri kada treba, isto tako da uspostavi strogu disciplinu po potrebi.
3. Mišljenje Plutarha bilo je da je slava proistekla zbog svih osobina koje je posedovao.
4. Komedioграфи su jasno izrazili svoje mišljenje da je taj nadimak dobio na osnovu svoje besedničke sposobnosti, upoređivanjem njegove besedničke veštine sa grmljavinom.

¹¹ Tukidid iz Alopeke čovek koji je veoma razborit i blizak srodnik Kimona. Tukidid nije bio vičan u ratovanju kao Kimon, ali je zato bio sposobniji kao političar i besednik. Pažljivo je pratio politički život u gradu, na govornici se hvatao s Periklom u koštac i ubrzo uspostavio u državi ravnotežu.

¹² „Jer kao što je za oko najkorisnija ona beseda koja svojom svežinom i u isti mah svojom prijatnošću oživljuje i jača moć vida, tako isto treba i moć svog razuma navraćati na onakvo posmatranje koje je prijatno i baš time ga upućuje na njegova unutrašnja dobra” (Plutarh, 1950, p. 121).

Demokratija i Perikle

Dolaskom na vlast, i uspostavljajući samovladalački položaj, zadržao je vladavinu naroda sa aristokratskim naglaskom. Ono što je postavio kao stub vladavine naroda jesu dnevnice ili dijete (od lat. dies – dan) (Jordović, 2011, p. 280). Razlog toga je omogućavanje i olakšavanje mnogim pripadnicima donjih i srednjih slojeva učešća u političkom životu Atine. U osnovi je zadovoljen jedan od glavnih preduslova političkog života u Atini koji je jasno napravio razliku između protivnika vladavine demosa (omiljena tema dnevnice) i demokrata. Kod Aristotela možemo jasnije da vidimo kako nastaje razdor između malobrojnih (tj. bogatih) i mnogobrojnih (tj. siromašnih), u rečenici: „pučka vladavina i vladavina malobrojnih razlikuje se uzajamno siromaštvom i bogatstvom” (Aristotel, 1988, p. 89). Ovde Aristotel iznosi da obe strane govore o onome što je pravedno¹³, ali oni kada govore o pravednosti, ne govore u njegovoj punini, nego samo delimično. Ovde se radi o dva poretka državne vladavine, i razlog zašto državnu vlast prisvajaju i jedni i drugi jeste pojam slobode u kojem sudeluju obe strane. Uzrok svom tom sukobu jeste što bogataška većina i pučka vladavina prosuđuju o sebi samima (Aristotel, 1988, G III). Tako u pravcu prosuđivanja, kako je Aristotel postavio, vidimo kako Perikle donosi zakon o građanskim pravima 451/450. god pre nove ere.¹⁴ Pošto je „demos gospodar” države (demos kýrios) (Jordović, 2011, p. 280) neophodno je bilo da se precizno definiše ko sve sačinjava demos. To najbolje pokazuje događaj koji se odigrao 445/444. god pre nove ere, kada je 5000 ljudi, nakon stroge provere, izbrisano sa spiska atinskih građana. Samo razdvajanje ide u pravcu izgradnje kolektivnog identiteta i zato je ovaj zakon išao u pravcu jačanja osećaja pripadanja ili zajedništva kod demosa (naroda), pogotovo kada se u Atini broj meteka povećao. Najistaknutiji element kolektivnog identiteta „ideja kulture”, prožima celokupnu unutrašnju Periklovu politiku. I tako atinska demokratija od vremena Perikla poseduje sve svoje najvažnije odlike i jače prodire u svest građana.

¹³ Ili “pravo”. Grč. τὸ δίκαιον; lat. Jus; engl. Justice

¹⁴ Zakon 451/450 god.pre.n.e uveo je odredbu da se atinskim građaninom smatraju samo oni čija su oba roditelja Atinjani. Oni čiji je jedan roditelj bio Atinjanin, smatrani su vanbračnom decom (m. nóthoi; ž. nóthai), koja nisu uživala građanska i nasledna prava.

Tukidid i Perikle

Demokratski uspon i razvoj atinske pomorske sile iz korena su promenili atinsko društvo. Tukidid je bio strog čovek u prosuđivanju, ali je kao takav dao najbolji prikaz Perikla, čoveka koji je bio predvodnik demosa (*prostátes toú démou*) i u isto vreme vođa naroda (*demagogós*). Za velikog i slavnog istoričara Perikle je bio oličenje skoro idealnog državnika, jer je posedovao iskrenu posvećenost politici koju je zagovarao. Kako navodi Tukidid:

„A razlog tome je bio što je Perikle, koji je dugovao svoj uticaj ugledu koji je uživao, svojoj mudrosti i očiglednoj nepodmitljivosti, obuzdavao narodne mase, dajući im istovremeno slobodu; i više je on vodio njih nego što su one vodile njega. Jer on nije stekao svoju moć nepoštenim sredstvima, laskajući narodu, nego je mogao zbog visokoga ugleda da im protivreči, pa čak da kod njih izazove i gnev. Kad god bi primetio da su se neumesno i iz čiste obesti osmelili, svojim govorom nagonio ih je na strah, a kada bi se bezrazložno plašili, vraćao bi im samopouzdanje. I tako je Atina, iako po imenu demokratija, u stvari bila vlada prvog čoveka” (Tukidid, 1998, II 65).

Na osnovu toga možemo steći utisak da su za Periklov politički uspeh zaslužne njegova izuzetna besednička veština, političko umeće, koliko i lična hrabrost. A jednu od najlepših figura atinske demokratije dao nam je Tukidid u Periklovoj nadgrobnoj besedi (*epitáphios*), koja sadrži njegova lična uverenja. U istoriji je najslavniji atinski državnik ostao upamćen kao čovek zahvaljujući kom je „škola Helade” postala Atina u kojoj kultura dostiže svoje najlepše cvetanje, a demokratija svoje najviše domete i najsvetlije trenutke. Reči koje otkrivaju da atinske građevine nisu samo predstavljale umetnički idealizam, nego da su i pored toga bile spomenik atinske moći (Tukidid, 1998, II 4) istaći će da je atinski narod najviše ponosan na moć vlastitog demokratskog uređenja.¹⁵ Ono što je važno istaći za Periklovu vladavinu, jeste učešće građanina u političkom životu. Dualitet koji je napravio deleći građanine na dobre ukoliko učestvuju u političkom životu i loše ukoliko ne učestvuju u političkom životu, najjasnije se vidi u njegovom poslednjem govoru:

„Po mom mišljenju, jedna država koja kao zajednica napreduje više

¹⁵ „Spomen na njenu veličinu, čak i kada bi sada malo popustila, jer sve stvari nastaju i otpadaju, treba da se zauvek preda potomstvu...” (Tukidid, 1998, II 64, 3-4).

koristi svojim građanima nego kada građani kao pojedinci napreduju, a kao celina propadaju. Jer ako jedan čovek ima velikog uspeha u svojim poslovima, a zemlja mu ide u propast oni će zajedno s njom propasti. A onaj koji nije baš dobre sreće, a zemlja mu je napredna, ima mnogo više izgleda da se i sam spase. I pošto je, dakle, država sposobna da podnese teret privatnih nedaća, a pojedinac njene nevolje ne može, zar ne bi trebalo onda svi da branimo svoju zemlju, ..." (Tukidid, 1998, II 60).

Sve ovo ukazuje, da se državnikova politika zasnivala na relaciji gde demos sačinjava flotu, na kojoj se temeljila atinska pomorska država. Ono što jasno pokazuje jeste da obični građani verno služe u vojsci i daju svoj glas Periklovoj prosperitetnoj politici, dok demos uživa sve veću slavu, materijalnu i političku dobit.

Zaključak

Uzimajući u obzir sve izvore i sagledavajući Perikla kao čoveka i državnika, ne može se zaobići stav jednog sveobuhvatnog političko-društvenog miljea. Sa jedne strane, briljantno, jasno i detaljno lično obrazovanje, a sa druge strane naslonjeno državničko umeće. Na osnovu te dualnosti Periklove ličnosti, možda možemo da zaključimo kako je demokratija kao ideologija dostigla cvetanje do najvećih visina, dok je idejna demokratija za vreme Perikla imala za sudbinu vrednosno prosuđivanje koje se ogledalo kroz iskustvo, stvarnost i odnos kojom se sprovodila u delo. Samo delanje bilo je na demosu (narodu) kao subjektu nosioca uređenja, a Perikle je bio državni govornik, čija je mašta, ambicija i kapacitet odgovarao vrhuncu moći koja mu je bila u tom trenutku na raspolaganju. Ostvarivanje uticaja na šire narodne mase vidi se i kroz vrline „saosećajnosti i poštovanja” gde Perikle primenjuje strategiju intenzivne apstrakcije, koja mu je pružala mogućnost nevezivanja za pojedinosti, dok je drugi cilj njegove retorike bio sticanje večne slave. Tu možemo da vidimo, kako kaže Foster u svojoj knjizi, da je važnije hvaliti sećanje na mrtve atinske ratnike, nego da se samo slave njihove fizičke grobnice.

Literatura

- Plutarh. (1950). *Atinski državnici. Izbor iz uporednih životopisa*. Prev. M. Đurić. Prosveta.
- Aristotel. (1988). *Politika*. Prev. T. Ladan. Globus.
- Tukidid. (1998). *Peloponeski rat*. Prev. D. Obradović. Prosveta.
- Jordović, I. (2011). *Stari Grci – Portret jednog naroda*. Službeni glasnik i Balkanološki institut SANU.
- Đurić, M. (2003). *Istorija Helenske Književnosti*. Dereta.
- Pericles*. (1996). In S. Hornblower & A. Spawforth (Eds.), *The Oxford Classical Dictionary*. Oxford University Press.
- Foster, E. (2010). *Thucydides, Pericles, and Periclean Imperialism*. Cambridge University Press.

PERICLES AND ATHENIAN DEMOCRACY

ABSTRACT

The fifth century BC was very turbulent in the history of Ancient Greece. Two great wars took place - Greco-Persian and Peloponnesian - and the rise and fall of Athens took place on the wings of these war events. The statesman Pericles was responsible for the rise of Athens. In this paper, the politics of Pericles will be analyzed. We will especially look at the development of the Athenian democracy and what kind of influence Pericles himself had on it, and in what way it reached its greatest heights. In addition, we will use the sources of Plutarch and Aristotle, in order to give a clearer picture of the political position.

Keywords: Athens, Pericles, Thucydides, Plutarch, Aristotle, democracy